

ХАЛҚАРО МУНОСАБАТЛАР // МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ // INTERNATIONAL RELATIONS

ИДИРОВ УЛУҒБЕК

сиёсий фанлар доктори, профессор, ТДШУ

Ўзбекистонда демократия ғоялари ва қадриятларини ривожлантиришнинг замонавий стратегик йўналишлари

Аннотация. Мазкур илмий мақолада халқаро глобллашувнинг интенсификацияси ортиши ва ушбу ҳолатнинг демократик тараққиётга таъсири, замонавий демократиянинг концептуал асосларини такомиллаштириш заруриятининг вужудга келганлиги, демократик тараққиётда давлат институтининг роли янада ортиб бораётганлиги, демократик ислохотларнинг самарадорлиги бевосита давлат ва унинг институтларининг демократияни самарали моделларини ривожлантириш борасидаги салоҳиятига боғлиқ эканлиги тўғрисидаги таҳлилий фикрлар баён қилинган.

Мақолада асосий эътибор Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга тақдим этган Мурожаатномасида илгари сурилган мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш, демократия институтларининг самарадорлигини ошириш борасидаги ғоялар, концептуал хулосаларнинг улкан аҳамияти масаласига қаратилган.

Жумладан, Президент Мурожаатномасида таъкидланган 2019 йилнинг декабрь ойида “Янги Ўзбекистон – янги сайловлар” ишори остида бўлиб ўтган сайловлар натижасида мамлакатимизда демократик ислохотларни юқори босқичга олиб чиқиш учун зарур бўлган янги сиёсий имкониятларнинг вужудга келганлиги, демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш жамиятимиз учун яқкаю-ягона тўғри йўл эканлиги ҳар томонлама асосланганлиги, шу боис ҳам эндиликда демократия институтларини жамиятимиз миқёсида кўпайтириш, демократик тараққиёт учун ўта муҳим бўлган ҳар томонлама мукамал ва самарали бошқарув тизимини яратиш билан боғлиқ масалалар ўрганилди.

Хусусан, Давлатимиз раҳбари томонидан жамиятимиз сиёсий тизими ва уни амал қилишини янада такомиллаштиришга қаратилган қўйидаги концептуал хулосалар тўғрисида мақолада таҳлилий фикрлар баён қилинди: жойларда ижро ва вакиллик органларининг давлат бошқарувидаги роли ва масъулиятини янада оширишининг зарурлиги; вилоят ва туман ҳокимлари ўз дастурлари ва уларнинг ижроси тўғрисида вилоят кенгашларида ҳисобот берадиган тизимнинг жорий қилиниши; ижтимоий шерикликни янада кенгайтириш; жамоатчилик назоратини янада кучайтириш; давлат ва жамият ўртасида ўзаро яқин ҳамкорлик ўрнатиш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Жамоатчилик Палатаси ташкил этили; жамиятимиз ҳаётининг энг долзарб эҳтиёжларидан келиб чиқиб кучли демократия институтларини шакллантириш билан боғлиқ жараёнларни ривожлантириш.

Илмий мақолада мазкур жараёнларнинг амалга оширилишининг натижасида юртимизда амалга оширилаётган демократик ислохотларнинг самарадорлиги ниҳоятда

ортии ва бунинг натижасида мамлакатимиз сиёсий-иқтисодий тараққиётининг демократик асослари янада мустаҳкамланиши тўғрисидаги ҳулосалар баён қилинган.

Таянч сўз ва иборалар: Давлат, Парламент, Президент Мурोजаатномаси, глобаллашув, демократия, демократия институтлари, самарали демократия, давлат бошқаруви, давлат институтлари, жамоатчилик палатаси.

Аннотация. В данной научной статье изложены аналитические взгляды, связанные с проблемами интенсификации мировой глобализации и влияния такого положения на процессы демократизации, возникновения необходимости совершенствования концептуальных основ современной демократии, возрастания роли института государства в развитии демократии, показана что эффективность демократических реформ в обществе во многом зависит от состоятельности государства и его институтов по формированию современных и более эффективных моделей демократии.

В статье основное внимание уделено новым и весьма значительным концептуальным идеям и выводам по дальнейшему развитию и углублению демократических реформ, совершенствованию институтов демократии в нашей стране, которые были выдвинуты в послании Президента Республики Узбекистан Олий Мажлису.

В этой связи, в статье рассмотрены следующие важные существенные основы новых идей по развитию демократии, которые всесторонне и глубоко обоснованы в Послании Президента. По итогам прошедшей в декабре 2019 года под девизом «Новый Узбекистан - новые выборы» избирательной кампании в нашей стране сформировались новые политические условия для поднятия демократических реформ на более высокий уровень, дальнейшего углубления демократических реформ, который является единственно правильным для нас путем. В этой связи, в статье особое внимание уделено вопросам повышения институционального потенциала и формированию новых современных институтов демократии в масштабе нашего общества, созданию эффективной системы управления.

В частности, в статье рассмотрены важные концептуальные выводы изложенные в Послании Руководителя нашего государства, такие как дальнейшее совершенствование деятельности политической системы нашего общества, в том числе дальнейшее усиление роли и ответственности органов исполнительной и представительной власти на местах в государственном управлении, внедрение системы отчетности хокимов районов по исполнению своих программ перед областными Кенгашиами, расширение социального партнерства, развитие общественного контроля в целях более тесного взаимодействия между государством и обществом, создать Общественную Палату Республики Узбекистан, исходя из самых актуальных потребностей жизни нашего общества, развивать деятельность социальных институтов демократии.

В этой статье также по итогам анализа сделаны выводы о том, что в результате реализации актуальных задач, вытекающих из концептуальных выводов Послания Президента, в нашей стране многократно возрастет эффективность демократических реформ, в результате которых ещё сильнее укрепляются демократические основы политического и социального развития нашего общества.

Опорные слова и выражения: государство, парламент, Послание Президента, глобализация, демократия, институты демократии, эффективная демократия, государственное управление, институты государства, общественная палата.

Abstract. This scientific article sets out analytical views on the intensification of international globalization and the impact of such a situation on the processes of democratic

development, the need to improve the conceptual foundations of modern democracy, and the growing role of the state institution in the development of democracy, and that the effectiveness of democratic reforms largely depends on the viability of the state and its institutions for the development of more effective models of democracy.

The article focuses on new and very significant conceptual ideas and conclusions on the further development and deepening of democratic reforms, improvement of democratic institutions in our country, which were put forward in the message of the President of the Republic of Uzbekistan to the Oliy Majlis.

In particular, the article considers new ideas for the development of democracy, which are comprehensively and deeply substantiated in the Presidential Address. According to the results of the election campaign in our country in December 2019 under the motto "New Uzbekistan - New Elections", new political conditions were formed for the implementation of democratic reforms at a higher level, and the further deepening of democratic reforms remains the only way for us. In this regard, the article pays special attention to the issues of increasing institutional capacity and the formation of new modern democratic institutions on the scale of our society, created an effective management system.

The article also presented analytical views on the following conceptual conclusions of the head of our state on the political system of our society and the further improvement of its functioning: further strengthening the role and responsibility in the public administration of local executive and representative authorities; introduction of a system of reporting of khokims of districts on the execution of their programs to regional Kengashes; expanding social partnerships; development of public control; creation of the Public Chamber of the Republic of Uzbekistan in order to closer interaction between the state and society; the formation of strong institutions of democracy based on the most urgent needs of our society.

The scientific article concludes that because of these processes, the effectiveness of democratic reforms in our country will increase significantly, and as a result, the democratic foundations of the political and social development of our country will be further strengthened.

Keywords and expressions: state, parliament, Presidential Address, globalization, democracy, democratic institutions, effective democracy, public administration, state institutions, public chamber.

Маълумки, демократия билан сиёсий тараққиёт ўртасида бевосита ва ажралмас боғлиқлик мавжуд. Шу жиҳатдан келиб чиқилганда, замонавий ривожланишнинг фундаментал асоси бўлган демократияни дунё миқёсида ва айрим олинган мамлакатлар миқёсида тараққиёт учун том маънодаги янги кўламда сафарбар қилиш зарурати тобора ортиб бораётган даврда яшамокдамиз, деб хулоса чиқариш учун барча асослар бор.

Айни пайтда замон эҳтиёжларидан келиб чиқиб демократия ғоялари ва кадриятларини чуқур қарор топтириш ва шу орқали унинг самарадорлигини оширишга хизмат қилувчи янги ва замонавий демократия институтларини шакллантириб бориш ҳам сиёсий тараққиёт изчиллигини таъминлашнинг энг етакчи шарти сифатида намоён бўлмоқда.

Зеро, демократия ҳодисасининг концептуал базасини янада бойитиш ва шу орқали унинг энг янги давр эҳтиёжларига монанд бўлган ҳамда қутилган натижаларни рўёбга чиқара олиш лаёқатига эга бўлган моделларини асослаш ва реал амалга ошириш бугунги кунда ўта долзарб аҳамият касб этмоқда.

Шу боис ҳам демократик жараёнларни амалга ошириш даражаси ва энг муҳими сифатига қараб, ҳар бир давлатда рўй бераётган сиёсий тараққиёт моҳиятига баҳо бериш мумкин бўлади. Ёки бўлмаса, ҳар бир мамлакатнинг давлатчиликни амалга ошириш тажрибаси ва стратегик тараққиёт йўналишларида унга мос равишдаги демократия моделларини яратиш мўлжаллари ва мақсадларининг қўйилиши ва рўёбга чиқариш учун ҳаракатларида, шу жамият учун самарали бўлган демократия асослари шакллантирилади.

Демак, демократик ривожланиш ва ХХІ асрнинг бошларига келиб демократияга нисбатан замон қўяётган талабларнинг тўла-тўқис бажарилиши ҳар бир жамиятнинг ўзига хос муносабатлари, ёндашувларига кўп жиҳатдан боғлиқдир.

Боз устига ХХ аср давомида шаклланган, анъанавий демократия моделларининг ХХІ аср талаблари ва эҳтиёжларига тўлиқ жавоб бера олмай қолиши натижасида, дунёнинг турли ҳудудларида шунингдек, Европада ҳам олимлар томонидан демократиянинг қандайдир инқирози ҳақидаги хулосалар билдириб турилган бир пайтда, асосий фикр демократиянинг “лаёқатининг сусайганлиги”, умрини ўтаб бўлганлиги ҳақида эмас, аксинча демократиянинг давр билан ҳамнафас бўлган, янги институционал имкониятлари, назарий асосларини изчил ва кенг қамровли рўёбга чиқариш устида бормоғи лозим бўлмоқда. Зеро, демократияни инсоният тараққиёти учун улкан манба бўлган океанга ўхшатсак, шу кунгача жамиятлар, халқалар томонидан унинг айрим томчиларигина ишлатилди холос десак, асло муболаға бўлмайди.

Демак, айрим олинган мамлакатлар доирасида ХХІ аср муддаосидан келиб чикувчи янги демократик транзитни амалга ошириш ва жадаллаштириш умргузаронлик қилаётган давримизнинг энг етакчи вазифасига айланди.

Юртимизда мустақил демократик тараққиётнинг янги босқичини ўзида тўлиқ ифодалаётган “миллий тикланишдан миллий юксалишга ўтиш” даврида, янги Ўзбекистоннинг келажагини демократик асослар билан мустаҳкамлаш ва унинг концептуал асосларини ривожлантириш заминида, тараққиётга элтувчи стратегик Давлат Дастурлари амалга оширилмоқда.

Шу муносабат билан алоҳида таъкидлаш жоизки, бугунги кунда юртимизда бевосита Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг ташаббуси билан қабул қилинган ва амалга оширилаётган “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси” заминида, замонавий демократик тараққиётни амалга оширишнинг концептуал, институционал асослари ва принциплари мамлакатимиз сиёсий тараққиётининг энг долзарб талаблари ва эҳтиёжларидан келиб чиққан ҳолда ривожлантирилмоқда.

Президентимиз таъкидлаганидек: “Бир ҳақиқат ҳаммамизга аён бўлиши керак: барча соҳаларда амалга ошираётган ислохотларимиз қатори жамияти-

мизда очиклик ва ошкоралик, ўзини ўзи танқид ва демократик янгилашни жараёнлари энди ҳеч қачон ортга қайтмайди ва биз бу йўлни қатъий давом эттирамиз”¹.

Бу ўринда алоҳида таъкидлаш жоизки, мамлакатимизда 2019 йилнинг 22 декабрь куни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ҳамда маҳаллий кенгашларга шунингдек, 2020 йилнинг январь ойида Олий мажлис Сенатига бўлиб ўтган сайловлар, юртимиз сиёсий тараққиётининг имкониятларини янада мустаҳкамланиши, замонавий демократик манбалар билан бойитилишида ўта муҳим аҳамиятга эга бўлди.

Мазкур сайловлар жамиятимиз тараққиётининг янги сифат босқичи ва шунингдек, янги ҳуқуқий асослар, нормалар шароитида ўтказилди. 2019 йилнинг 25 июнида тасдиқланган сайлов кодекси ва унда ўз ифодасини топган демократик сайловларни ривожлантириш ва такомиллаштиришга хизмат қилувчи ҳуқуқий нормалар, мамлакатимизда бўлиб ўтган сайловларнинг энг замонавий мезонлар асосида очиклик ва транспарентлик, қонун устуворлиги, ҳалол рақобат каби демократик тамойилларга таянилган ҳолда ўтказилишида ҳал қилувчи ҳуқуқий манба бўлиб хизмат қилди.

Зеро, сайлов кодексига энг замонавий демократик тамойиллардан келиб чиқувчи 30 га яқин янги ҳуқуқий нормалар киритилди.

Кодекс мамлакатимизда амалга оширилаётган сифат жиҳатдан юқори даражадаги ислохотларга монанд равишда янги демократик сайловларнинг мукамал манбаи вазифасини ўтади.

Жумладан, мазкур Кодекснинг 1-моддасида қуйидаги муҳим қоидалар ва принциплар белгилаб қўйилгандир. “Ушбу Кодекс Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси депутатлари, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати аъзолари, ҳалқ депутатлари вилоят, туман ва шаҳар Кенгашлари депутатлари сайловларига тайёргарлик кўриш ва уларни ўтказиш билан боғлиқ муносабатларни тартибга солади ҳамда Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг хоҳиш-иродаси эркин билдиришини таъминловчи кафолатларни белгилайди”².

Мазкур замонавий ҳуқуқий асослар заминида юртимизда бўлиб ўтган сайловлар демократик ислохотларни изчил давом эттириш учун зарур бўлган потенциал имкониятларнинг янада ёрқинроқ очилиши учун шароитларни яратиб берди.

Давлатимиз раҳбари Шавкат Мирзиёев таъкидлаганидек, “Яқинда янги Ўзбекистон –янги сайловлар” шиори остида бўлиб ўтган сайловлар натижа-сида республикаимизда демократик ислохотларни юқори босқичга олиб чиқиш учун зарур бўлган янги сиёсий муҳит вужудга келди.

¹ Президент Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 28 йиллиги муносабати билан Ўзбекистон халқига байрам табриги//Халқ сўзи, 2020 йил 9 декабрь.

² Ўзбекистон Республикасининг сайлов Кодекси. - Т.: Адолат, 2019. 10-б.

Сайловлар очик-ойдин, халқаро стандартлар асосида ўтказилишини назорат қилиш учун 50 га яқин давлатдан ҳамда 10 та халқаро ташкилотдан 825 нафар кузатувчи иштирок этди. Биринчи марта Европада хавфсизлик ва ҳамкорлик ташкилотининг Демократик институтлар ва инсон ҳуқуқлари бўйича бюросининг 316 кишилиқ тўлақонли миссияси билан яқин ҳамкорлик қилдик”¹.

Шу муносабат билан алоҳида эътироф қилиш лозимки, Давлатимиз Раҳбарининг 2020 йилнинг 24 январида Олий Мажлисга тақдим этилган Мурожаатномасида мамлакатимизда бугунги кунга келиб эришилган ижобий натижалар ва яратилган янги сиёсий муҳит шароитида демократик ислохотларни ривожлантиришининг замонавий принциплари белгилаб берилди.

Зеро, замонавий демократик тараққиёт изчиллигини таъминланиши учун ҳозирги кунда, дунё тажрибалари ҳам буни исботлаб турганидек, давлатчилик асосларини амал қилиши, шунингдек давлат ва жамият бошқарувида иштирок қиладиган институтлар ва уларнинг ҳаракат механизмларида демократия учун самара берувчи омиллар коэффитентининг юқори бўлиши ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлмоқда.

Бу ўринда асосий фикр ХХІ аср демократиясининг кўп жиҳатдан давлат институти томонидан илгари суриладиган замонавий сиёсий ғоялар ва улардан келадиган самаралар билан алоқадорлик даражасини ниҳоятда ортиб кетганлиги устида бормоқда. Зеро, ҳозирги кунга келиб жаҳон олимлари ҳамжиҳатлик билан эътироф қилаётганларидек, мамлакатлар демократик тараққиётининг заминидида жамият сиёсий тизимини амал қилиш қоидаларида, сиёсий демократияни ривожлантириш эҳтиёжларидан келиб чиқувчи янги ғояларни изчил равишда асосланиб бориши ҳолати ётади.

Демократиянинг кўплаб йирик назариётчилари эътироф қилаётганларидек, бундай вазиятнинг етакчи сабаблари орасида демократиянинг жамият миқёсида консолидациялашувига хизмат қилувчи омилларнинг тоборо кўпайиб бораётганлиги ва айни пайтда демократияни моҳиятан бойитиш зарурати, каби ҳолатлар марказий ўринни эгалламоқда.

Айни пайтда ушбу факторлар бугунги кунда шундоқ ҳам мураккаб бўлиб турган демократия ва демократлашув ҳодисасини янги давр нуктаи назаридан келиб чиқувчи асосий таркибий элементларини янада чуқурроқ аниқлаштириш вазифасини долзарб қилиб қўймоқда.

Агар демократия билан сиёсий тараққиёт ўртасидаги бевосита боғлиқлик ҳолатини тоборо кучайиб бораётганлигини эсга оладиган бўлсак, демократиянинг энг замонавий механизмларини тинимсиз ва изчиллик билан кашф

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси // “Халқ сўзи” газетаси, 2020 йил 25 январь, 19(7521)

қилиб бориш вазифаларини нечоғлик даражада муҳимлашиб бораётганлигига янада чуқурроқ амин бўламиз.

Демак, XXI асрга келиб демократия жамиятлар тараққиётининг бош мезони ва мақсадига айланган бир пайтда, демократик ривожланишнинг самарали равишдаги изчиллигини таъминлашнинг энг ҳал қилувчи воситаси сифатида давлат ва унинг институтлари ва улар асосида сиёсий ҳокимиятни амалга оширишнинг демократик механизмларини кенгайтириш кабилар ўта муҳимлашди.

Шу билан бир қаторда демократия билан давлат ўртасидаги муносабатлар тизимида давлат омилининг сифат кўрсаткичларига бўлган талабларнинг тобора ортиб бораётганлиги ҳолати XXI асрнинг энг етакчи трендига айланди. Зеро, бунёдкор давлат шароитида демократиянинг ривожланиши учун нафақат янги имкониятлар очилиб боради, балки самарали демократия моделларининг амал қилиши учун энг мақбул бўлган сиёсий, ижтимоий, ҳуқуқий шароитлар вужудга келтириб борилади.

Ушбу фикрлардан келиб чиқадиган муҳим хулоса шундан иборатки, замонавий демократия сиёсий тараққиётнинг асоси бўлган давлат ва унинг институтларининг демократиянинг жамиятда тобора кенг қулоч ёйишини кўзловчи фаолияти замирида амалга оша олади. Айни пайтда давлат институтлари ва уларнинг бошқарув жаарёнидаги самарадорлиги демократиянинг янги қирраларини кашф қилиниб бориши билан кенгайиб боради. Сабаби демократия принциплари ва ғоялари сиёсий ҳокимиятни амалга ошириш жараёнларини инсон манфаатларини таъминлашнинг янги жиҳатлари асосида мунтазам такомиллаштирилишига етакчи асос ва манба бўлиб хизмат қилади.

Шу боис ҳам ҳозирги даврда давлатнинг салоҳиятини унинг демократияни ривожлантириш борасидаги фаолиятининг натижалари билан баҳолаш ғоялари устувор мавқега эга бўлиб бормокда.

Жумладан, “Menaldo (2012), Mazzuca, Munck (2014), Carbone, Memoli (2015), Banholzer (2017) каби ғарб олимлари, шунингдек, Мельвил, Петров (2016), Ефимов (2016) каби Россиялик олимлар томонидан давлатнинг салоҳияти билан демократия ўртасидаги алоқадорлик боғлиқлик”¹ ҳолати кучли даражада эътироф қилинмокда.

Бу ўринда алоҳида таъкидлаш жоизки, демократик салоҳияти юқори бўлган давлатлар сонини ортиб бориши айни бир пайтда халқаро муносабатларнинг демократлашувига ҳам кучли тарзда ижобий таъсир ўтказди ҳамда энг муҳими бундай “янгиланган давлатларнинг ҳамжамияти янги дунёвий тартиб принципларини ишлаб чиқилишига асос соладилар”².

¹ Ахременко А., Горельский И., Мельви А. Как и зачем измерять и сравнивать государственную состоятельность разных стран мира? // Полис. -2019. -№2. - С.10.

² Лапкин В. Государство во временах и пространствах: многообразие и изменчивость//Полис, 2020, №6. С.160.

Шу муносабат билан алоҳида таъкидлаш жоизки, бизнинг мамлакатимизда демократик ислохотларни чуқурлаштиришнинг замонавий сифат боскичида, давлат бошқаруви тизимининг барча даражаларини изчил демократия принциплари заминида такомиллаштиришга етакчи эътибор қаратилмоқда. Бунда, давлат бошқарувида иштирок қилувчи барча институтларининг фаолият тартиби, ваколатлари, жамиятимизда демократия меъёрларини ривожлантириб бориш эҳтиёжларидан келиб чиқиб белгиланаётганлигини алоҳида таъкидлаш жоиздир.

Мазкур ёндашув ўз навбатида, давлат институтларининг демократик бошқарув борасидаги имкониятларини кенгайтириш билан бир қаторда бошқарув тизимининг имкониятларини кучли ижтимоий асослар билан мустаҳкамланишига хизмат қилади.

Давлатимиз раҳбари Шавкат Мирзиёевнинг 2020 йилнинг 24 январида мамлакат Парламентида тақдим этилган Мурожаатномасида юртимизда давлат бошқарувини янада демократлаштириш, айти пайтда давлат институтларининг демократик салоҳиятини юксалтиришнинг ўта долзарб асослари кўрсатиб берилди.

Давлатимиз раҳбари хулоса қилганидек: “Ҳар томонлама мукамал ва самарали бошқарув тизимини яратиш олдимизда турган улкан вазифаларни бажаришнинг асосий шартидир.

Шу билан бирга, қуйидаги долзарб масалаларга эътиборингизни қаратмоқчиман.

Биринчидан, жойларда ижро ва вакиллик органларининг давлат бошқарувидаги роли ва масъулиятини янада ошириш зарур.

Ҳокимлар охириги 3 йилда уларга берилган кенг ваколатлардан қанчалик самарали фойдаланаётганини, вазирлик ва идораларнинг ҳудудий тузилмалари фаолияти натижадорлигини назорат қилиш бўйича янги тизим яратиш шарт.

Шу ўринда ҳақли савол туғилади: нима учун Бош вазирдан бошлаб барча ҳукумат аъзолари, вилоят ҳокимлари парламентга ҳисобот беради-ю, вилоят ва туманлардаги раҳбарлар ўз фаолияти ҳақида маҳаллий кенгашларга ҳисобот бермаслиги керак? Шунинг учун вилоят ва туман ҳокимлари ўз дастурлари ва уларнинг ижроси тўғрисида вилоят кенгашларида ҳисобот берадиган тизим жорий қилинади... Ишнинг самарасини ошириш мақсадида маҳаллий вакиллик органлари фаолиятида Кенгаш сўрови институтини жорий этишни таклиф қиламан.

Иккинчидан, нодавлат нотижорат ташкилотлари ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтлари бугунги кунда аҳолини ўйлантираётган муаммоларга давлат идоралари эътиборини қаратиб, ўзларининг асосланган таклифларини бериб боришлари мақсадга мувофиқ бўлади”¹.

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси // “Халқ сўзи”, 25 январь 2020 йил 19 (7521)

Алоҳида таъкидлаш жоизки, айнан ушбу жараёнда демократик бошқарувнинг институционал асослари демократия мезонларига монанд равишда амал қилади. Шу муносабат билан Давлатимиз раҳбарининг Мурожаатномасида давлат институтларининг демократия ғояларини жамият ҳаётидан чуқур ўрин эгаллашини таъминлашга йўналтирилган фаолиятини кучайтиришга хизмат қилувчи янги демократия институтларини ташкил қилиш бўйича муҳим янги таклиф илгари сурилди.

Президентимиз таъкидлаганидек: “Жамоатчилик назоратини янада кучайтириш”, давлат ва жамият ўртасида якин ҳамкорлик ўрнатиш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Жамоатчилик палатасини ташкил этишни таклиф қиламан.

Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Барқарор ривожланиш мақсадларини бажаришда парламент, ҳукумат ва фуқаролик жамияти институтларининг амалий ҳамкорлигини йўлга қўйиш, бу масала бўйича мунтазам равишда парламент ва жамоатчили эшитувларини ташкил этиш лозим”¹.

Шу муносабат билан алоҳида таъкидлаш жоизки, 2020 йилнинг 16 апрелида Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги жамоатчилик палатасини ташкил этиш тўғрисида”ги ПФ-5980-сонли Фармони қабул қилинди.

Мазкур фармон мамлакатимизда замонавий сиёсий тараққиётга хизмат қилувчи институтларнинг самарадорлигини кучли демократия институтлари билан янада мустаҳкамланишида улкан аҳамиятга эга бўлди.

Давлатимиз раҳбарининг мазкур фармонига кўра жумладан “Қуйидагилар жамоатчилик палатаси фаолиятининг асосий йўналишлари этиб белгиланди:

Давлат, фуқаролар ва фуқаролик жамияти институтларининг мамлакатни янада жадал ва ҳар томонлама ривожлантиришига қаратилган саъй-ҳаракатларини бирлаштирувчи замонавий шаклдаги тизимли ҳамда самарали мулоқотни йўлга қўйиш ҳамда уларнинг ижтимоий манфаатлари келишишлигини таъминлаш;

Фуқароларнинг давлат ва жамият ишларидаги иштирокини фаоллаштиришига ҳамда давлат хусусий шерикликнинг замонавий механизмларини жорий этишига кўмаклашиши...”²

Мамлакатимизда Жамоатчилик палатаси фаолиятини жорий этилиши билан эндиликда юртимиз институционал салоҳиятини такомиллашуви ва демократия манфаатларидан келиб чиқиб юксалиши учун кучли имкониятлар яратилмоқда.

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси // “Халқ сўзи”, 2020 йил 25 январь 19 (7521)

² Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги жамоатчилик палатасини ташкил этиш тўғрисида”ги фармони // “Халқ сўзи”, 2020 йил 17 апрель

Давлат бошқаруви тизимидаги демократик қоидалар миқдорини кўпайиши айна пайтда жамиятимиз сиёсий тизимининг замонавий сиёсий тараққиётни таъминлаш борасидаги барча асосларини мустаҳкамланишига замин бўлиб хизмат қилади.

Шу муносабат билан алоҳида таъкидлаш жоизки, Давлатимиз раҳбарининг “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини “Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили”да амалга оширишга оид Давлат дастури тўғрисида”ги Фармони билан тасдиқланган 2020 йил Дастурида мамлакатимизда давлат ҳокимияти ва бошқарувини янада демократлаштиришга қаратилган муҳим чора-тадбирлар белгилаб берилди. Жумладан, “2020 йилдан бошлаб Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенати фаолиятида “Электрон Парламент” тизими жорий этилади.

Йил якунига кўра Олий Мажлис Қонунчилик палатасида қабул қилинган ҳар бир қонун ҳалқ томонидан қандай баҳолангани ва унинг самарадорлик даражаси мониторинг қилинади. 2020 йил 1 июлдан бошлаб Қонунчилик палатаси мажлисларида давлат органлари ва хўжалик бошқаруви органлари раҳбарларининг қатор масалалар юзасидан ахборотларини мунтазам равишда эшитиш тартиби татбиқ қилинди. 2020 йил 1 августидан бошлаб Сенатда Ўзбекистоннинг хорижий давлатлардаги элчилари ҳисobotини эшитиш, шунингдек, Сенат Кенгаши ва Қўмиталарининг сайёр мажлисларини ўтказиш тизими йўлга қўйилади.

2020 йил 1 июнга қадар “Mening fikrim” веб-порталининг мобиль иловаси ишга туширилади”¹.

Демак, мамлакатимизда давлат институти фаолиятининг самарадорлиги демократия механизмларини кенг қамровли равишда жорий қилиниши билан изчил равишда ортиб бормоқда.

Айна пайтда бунинг натижасида юртимизда демократиянинг энг самарали, янги асосларини жорий қилиниши учун потенциал имкониятлар кўлами кенгайтирилмоқда. Ушбу ёндашув дунё олимлари, сиёсатчилари ҳам эътироф қилаётганларидек, замонавий сиёсий тараққиётнинг энг мақбул ва тўғри йўлидир.

Шу муносабат билан алоҳида таъкидлаш жоизки давлатимиз раҳбари Ш.М.Мирзиёев томонидан 2020 йилнинг 29 декабрида Олий Мажлисга тақдим этилган Мурожаатномасида мамлакатимизда бугунги кунга келиб эришилган улкан ижобий натижалар ва яратилган замонавий сиёсий муҳит шароитида демократик ислохотларни янада ривожлантиришнинг муҳим концептуал ва институтчионал асослари ҳамда принциплари белгилаб берилди.

¹ Қаранг: “Халқ сўзи”, 2020 йил 6 март, 48(75-50)

Мамлакатимиз Президентининг Мурожаатномасида таъкидланганидек, “Ҳаёт олдимизга яна қанча синов ва муаммоларни қўйиши мумкин ва биз ҳар қандай ҳолатга тайёр туришимиз зарур.

Лекин, қанчалик қийин ва мураккаб бўлмасин, демократик ислохотлар йўлидан ҳеч қачон ортга қайтмаймиз. Олдинга, фақат олдинга қараб борамиз ва биз бунга ҳар томонлама қодирмиз.

Чунки бугунги ҳалқимиз кечаги ҳалқ эмас. Бугунги Ўзбекистон ҳам кечаги Ўзбекистон эмас.

Эл-юртимиз ҳозирги оғир шароитда барча синов ва қийинчиликлардан янада кучли ва иродали бўлиб чиқмоқда. Ўзининг ҳаёти ва тақдири, келажаги Ватанимизнинг тақдири ва келажаги билан ҳамбарчас боғлиқ эканини чуқур ҳис этмоқда¹.

Давлатимиз раҳбари томонидан мамлакатимиз Олий Мажлисига тақдим этилган Мурожаатноманинг концептуал асосларида Янги Ўзбекистонни барпо этиш ва айни пайтда бугунги кунда юртимиз тараққиётининг ажралмас қисмига айланган учинчи ренессанснинг пойдеворини яратиш билан боғлиқ муҳим ғоялар асосланди. Давлатимиз Раҳбарининг ғояларида жумладан давлат қурилиши ва бошқаруви соҳасидаги демократик ислохотларни жадал ривожлантириш, мамлакатимиз сиёсий тараққиётини жамиятимизнинг энг долзарб эҳтиёжларидан келиб чиқиб амалга оширилишини таъминлаш, бунда самарали бошқарув тизимини яратиш жараёнларини демократия принциплари билан янада такомиллаштириш билан боғлиқ энг янги ҳулосалар ва тавсиялар асосланди.

Зеро, замонавий демократик сиёсий тараққиёт изчиллигининг таъминланиши учун дунё тажрибалари ҳам буни исботлаб тургандек, давлатчилик асосларини амал қилиши, шунингдек, давлат ва жамият бошқарувида иштирок қиладиган институтлар ва уларнинг ҳаракат механизмларида сиёсий тараққиёт учун самара берувчи омиллар салмоғини муттасил равишда оширилиб борилиши ҳал қилувчи аҳамият касб қилиб бормоқда.

Президент Мурожаатномасида мамлакатимиз сиёсий тизимини жамиятимизни ривожлантиришнинг бугунги кундаги энг долзарб эҳтиёжларидан келиб чиқан ҳолда такомиллаштиришга доир том маънодаги янги ғоялар баён қилинди.

Давлатимиз Раҳбари таъкидлаганидек: “Ислохотларимиз ҳалқимизнинг кундалик ҳаётида ўз ифодасини топиши, кутган натижаларимизга эришиш кўп жиҳатдан давлат бошқарувидаги самарадорликка бевосита боғлиқ. Шу мақсадда келгуси йилда қуйидаги вазифаларни амалга ошириш лозим.

Биринчидан, давлат бошқаруви идоралари фаолиятини тубдан такомиллаштириш талаб қилинади. Кўпгина вазирлик ва идоралар фаолиятида қарор қабул қилиш ҳаддан ташқари марказлашган.

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси// Ҳалқ сўзи, 2020 йил, 30 декабрь

Уларнинг вазифалари аниқ ва тўлиқ белгиланмаганлиги сабабли фаолиятларида бир-бирини такрорлаш ҳолатлари мавжуд. Сабаби, вазир ўринбосарлари, ўрта бўғин раҳбарлари масалани ҳал қилиш, жавобгарликни ўзига олиш, ташаббус кўрсатишда етарли билим ва малакага эга эмас. Иккинчидан, бошқарув идораларининг ҳудудий масалаларини ҳал қилишдаги маъсулияти ва жавобгарлиги кўчайтирилади.

Келгуси йил бошидан ҳар бир вазирлик ўз ишини туман, шаҳар, қишлоқ ва маҳалла кесимида режалаштиради ва ташкил этади.

Вазирлар ва уларнинг ўринбосарлари фаолиятига туман, шаҳар, қишлоқ ва маҳаллада амалда қандай ўзгариш бўлганига қараб баҳо берилади”¹.

Юртимизда амалга оширилаётган кенг қўламли ислохотлар мазмун моҳиятига киритиладиган ушбу янгиликлар мамлакатимизда давлат бошқаруви тизимини энг самарали ва ноёб қоидалар ва институционал имкониятлар билан янада бойитишдек улугвор стратегик мақсадларни кафолатли равишда амалга оширилишини назарда тутди. Ушбу жараёнларни ҳаётга тадбиқ қилиниши билан мамлакатимизда давлат ва жамият ўртасидаги демократик мулоқот ҳамда ижтимоий шериклик учун беқиёс катта қўламдаги шарт ва шароитлар вужудга келади.

Зеро, давримизнинг шиддатли талабларига муносиб жавоб бериб, изчил ва барқарор ривожланиш учун давлатчиликни амалга ошириш асослари ва механизмлари доимий равишда янгиланиб бориш зарур. Шу нуқтаи назардан келиб чиқиб таъкидлаш жоизки, Президентимиз Мурожаатномасида илгари сурилган ғояларда давлат институтларининг демократик салоҳиятини юксалтиришнинг ўта долзарб вазифалари ва уларни рўёбга чиқаришнинг ҳар томонлама мукамал йўллари кўрсатиб берилди. Бунда жумладан асосий эътибор Марказий давлат бошқаруви органлари билан маҳаллий ижро ва вакиллик органлари ўртасидаги ўзаро алоқадорлик ва боғлиқликни принципиал жиҳатдан янги сифат даражасига олиб чиқиш орқали демократик бошқарувнинг ниҳоятда самарали асосларини шакллантириш масалаларига қаратилмоқда.

Давлатимиз Раҳбари хулоса қилганидек: “Маҳаллий ижро органлари, вакиллик идоралари ҳамда маҳалланинг институционал асосларини янада такомиллаштириш лозим. Маҳаллий ҳокимлик ва кенгашлар бундан 27 йил аввал, яъни ҳокимлик институти жорий этилган дастлабки пайтда қабул қилинган Қонун асосида ишламоқда. Бу ҳужжат бугунги ислохотларимиз талабларига мутлақо жавоб бермаслигини ҳисобга олиб, уни тубдан янгилаш зарур. Ислохотларимиз натижалари бўлаётган ўзгаришлар ва аҳолининг кайфияти аввало маҳаллада сезилади. Шу маънода “маҳалла-ёруғ юзимиз ва виждонимиз кўзгуси”, десак тўғри бўлади”².

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси// Халқ сўзи, 2020 йил, 30 декабрь

² Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси// Халқ сўзи, 2020 йил, 30 декабрь

Мамлакатимиз Презеденти Ш.М.Мирзиёевнинг Олий Мажлисга тақдим этилган янги Мурожаатномаси жамиятимизни миллий юксалтириш учун ўта долзарб ва муҳим бўлган стратегик вазифалар, халқимиз эркинлиги ва фаровонлигини янада юксалтиришнинг ниҳоятда оқилона ва моҳиятан ҳар томонлама инновацион бўлган сиёсий-ижтимоий жараёнларни амалга оширишнинг энг етакчи асоси бўлиб хизмат қилади.

АБДУЛЛАЕВ НОДИР

кандидат политических наук, доцент, ТГУВ

Основные тенденции в политической трансформации Сирии

Аннотация. В статье рассматриваются основные тенденции в политической трансформации Сирии, а также направлении внутренней и внешней политики Сирии с учетом изменений в регионе. Анализируется эволюция и трансформация сирийского общества, своеобразие политического правления. Отмечается демонстрация Дамаском своей позиции относительно построения демократического общества в стране. В статье проведен анализ внешних факторов, которые оказывали и оказывают воздействие на эволюцию ближневосточной политики САР. Представлены оценка результатов политики руководства Сирии относительно выстраивание отношений со странами Ближнего Востока. Анализируется ряд факторов, влияющих на эволюцию внешней политики Сирии в новой геополитической ситуации в регионе. Рассматривается внешнеполитическая деятельность Сирии с учетом внешних влияний и контактов, воздействие которых, сказалось на политической жизни страны. Рассматривается роль армии в современном сирийском обществе, формах ее взаимоотношений с гражданскими органами государства и способах влияния на внутреннюю и внешнюю политику официального Дамаска. Раскрывается трансформация сирийского общества, своеобразие политического правления, централизация власти в процессе выработки политических решений. Раскрыты инициативы президента Б.Асада относительно либерализации и модернизации сирийского общества. В статье также подробно раскрывается основные события, которые стали катализаторами в цепи политической трансформации Ближнего Востока и в политическом транзите власти в ведущих арабских государствах, в частности, приход к власти во второй половине 1990-х - начале 2000-х годов молодых арабских лидеров.

Опорные слова и выражения: Сирия, внутренняя политика, политические процессы, формирование политики, трансформация, эволюция, реформы, «арабская весна», Ближний Восток, региональная политика, конфликт, сирийский кризис.

Аннотация. Мақолада Суриянинг XX аср охири – XXI аср бошларидаги сиёсий трансформациясининг асосий тенденциялари, шунингдек, Суриянинг Яқин Шарқ минтақасидаги ўзгаришлар шароитидаги ички ва ташқи сиёсатининг хусусиятлари кўриб чиқилган. Сурияда жамият эволюцияси ва ўзгариши, сиёсий бошқарувнинг ўзига хослиги таҳлил қилиниб, расмий Дамашқнинг мамлакатда демократик жамият қуриш борасидаги мавқеининг шаклланиши кўрсатиб берилган. Бундан ташқари, Суриянинг Яқин Шарқ